WYROK TRYBUNAŁU (trzecia izba)

z dnia 2 kwietnia 2009 r.*

W sprawie C-523/07

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 68 WE i 234 WE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Korkein hallinto-oikeus (Finlandia) postanowieniem z dnia 19 listopada 2007 r., które wpłynęło do Trybunału tego samego dnia, w postępowaniu wszczętym przez

A,

TRYBUNAŁ (trzecia izba),

w składzie: A. Rosas, prezes izby, A. Ó Caoimh, J.N. Cunha Rodrigues (sprawozdawca), U. Lõhmus i P. Lindh, sędziowie,

rzecznik generalny: J. Kokott,
sekretarz: C. Strömholm, administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 22 października 2008 r.,

* Język postępowania: fiński.

rozważywszy uwagi przedstawione:

— w imieniu rządu fińskiego przez J. Heliskoskiego oraz A. Guimaraes-Purokoski, działających w charakterze pełnomocników,

— w imieniu rządu niemieckiego przez M. Lummę oraz J. Kemper, działających w charakterze pełnomocników,

— w imieniu rządu greckiego przez T. Papadopoulou, działającą w charakterze pełnomocnika,

— w imieniu rządu włoskiego przez R. Adama, działającego w charakterze pełnomocnika, wspieranego przez W. Ferrante, avvocato dello Stato,

— w imieniu rządu Zjednoczonego Królestwa przez V. Jackson, działającą w charakterze pełnomocnika, wspieraną przez C. Howarda, QC,

— w imieniu Komisji Wspólnot Europejskich przez P. Aalta oraz V. Jorisa, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 29 stycznia 2009 r.,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczącego jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1347/2000 (Dz.U. L 338, s. 1, zwanego dalej „rozporządzeniem").

2 Wniosek ten został złożony w ramach postępowania w przedmiocie odwołania wniesionego przez A, matkę dzieci C, D i E, na orzeczenie Kuopion hallinto-oikeus [sądu administracyjnego w Kuopio (Finlandia)] utrzymujące w mocy decyzję, na podstawie której perusturvalautakunta (komisja ds. opieki społecznej, zwana dalej „komisją ds. opieki społecznej") objęła te dzieci opieką ze skutkiem natychmiastowym i umieściła je w profesjonalnym rodzinnym domu dziecka.

Ramy prawne

Prawo wspólnotowe

3 Motywy dwunasty i trzynasty rozporządzenia mają następującą treść:

„(12) Podstawy jurysdykcji w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej ustanowione w niniejszym rozporządzeniu ukształtowane są w świetle najlepszych interesów dziecka, w szczególności na podstawie kryterium bliskości. Oznacza to, że jurysdykcję sprawuje w pierwszym rzędzie państwo członkowskie miejsca stałego pobytu dziecka, z wyjątkiem niektórych przypadków zmiany miejsca pobytu dziecka [lub] w zastosowaniu porozumienia między osobami posiadającymi odpowiedzialność rodzicielską.

(13) W interesie dziecka niniejsze rozporządzenie zezwala, na zasadzie wyjątku i pod pewnymi warunkami, aby sąd właściwy przekazał sprawę sądowi innego państwa członkowskiego, jeżeli lokalizacja tego sądu pozwala mu lepiej rozpatrzyć sprawę […]”.

4 Artykuł 1 ust. 1 rozporządzenia stanowi:

„1. Niniejsze rozporządzenie stosuje się, niezależnie od rodzaju sądu lub trybunału, w sprawach cywilnych odnoszących się do:

[…]

b) przyznawania, wykonywania, delegacji, ograniczenia lub pozbawienia odpowiedzialności rodzicielskiej”.

5 Artykuł 8 ust. 1 tego rozporządzenia stanowi:

„Sądy państwa członkowskiego są właściwe do orzekania w sprawach odnoszących się do odpowiedzialności rodzicielskiej za dziecko, które zwykle [stale] zamieszkuje [przebywa] w tym państwie członkowskim w czasie, w którym zostało wytoczone powództwo”.

6 Artykuł 13 ust. 1 tego rozporządzenia ma następującą treść:

„Jeżeli nie można ustalić miejsca stałego zamieszkania [pobytu] dziecka i nie można ustalić właściwości na postawie art. 12, właściwe do orzekania są sądy państwa członkowskiego, w którym dziecko jest obecne”.

7 Artykuł 15 ust. 1 rozporządzenia stanowi:

„Na zasadzie wyjątku, sądy państwa członkowskiego właściwe do rozstrzygania w sprawie głównej, jeżeli uznają, że sąd innego państwa członkowskiego, z którym dziecko posiada szczególny związek, będzie lepiej umiejscowiony do rozpatrzenia sprawy lub jej szczególnej części, oraz jeżeli leży to w najlepszym interesie dziecka, mogą:

a) zawiesić sprawę lub jej część i zaprosić strony do złożenia wniosku przed sądem innego państwa członkowskiego zgodnie z ust. 4, lub

b) zażądać od sądu innego państwa członkowskiego przejęcia właściwości zgodnie z ust. 5”.

8 Zgodnie z art. 17 tego rozporządzenia:

„Jeśli wytoczono powództwo przed sądem państwa członkowskiego w sprawie, w której sąd ten nie jest właściwy na mocy niniejszego rozporządzenia i w której właściwy jest sąd innego państwa członkowskiego na mocy niniejszego rozporządzenia, sąd ten stwierdza z urzędu brak swojej właściwości”.

9 Artykuł 20 ust. 1 tego rozporządzenia stanowi:

„W pilnych przypadkach, przepisy niniejszego rozporządzenia nie stanowią przeszkody dla sądów państw członkowskich w ustanawianiu środków tymczasowych, łącznie ze środkami zabezpieczającymi, względem osób lub majątku [znajdujących się] w tym państwie, przewidzianych prawem tego państwa, nawet jeśli sąd innego państwa członkowskiego jest, na mocy niniejszego rozporządzenia, sądem właściwym do rozstrzygnięcia co do istoty sprawy".

10 Artykuł 53 rozporządzenia stanowi:

„Każde państwo członkowskie wyznacza jeden lub kilka organów centralnych wspierających stosowanie niniejszego rozporządzenia oraz określi właściwość miejscową i rzeczową każdego z nich. Jeżeli państwo członkowskie wyznacza więcej niż jeden organ centralny, komunikaty wysyła się bezpośrednio do organu właściwego. Jeżeli komunikat zostanie wysłany do organu niebędącego organem właściwym, organ ten jest zobowiązany do przesłania go do organu właściwego i poinformowania nadawcy".

11 Artykuł 55 tego rozporządzenia stanowi w szczególności:

„Organy centralne, na wniosek organu centralnego innego państwa członkowskiego lub osoby posiadającej odpowiedzialność rodzicielską, współpracują w szczególnych przypadkach dla osiągnięcia celu niniejszego rozporządzenia. W tym celu, działając bezpośrednio lub poprzez władze publiczne albo inne instytucje, podejmują wszelkie

właściwe kroki zgodnie z prawem tego państwa członkowskiego w sprawach dotyczących ochrony danych osobowych, zmierzające do:

a) zbierania i wymiany informacji:

i) w sprawie sytuacji dziecka;

ii) w sprawie trwających postępowań, lub

iii) w sprawie podjętych decyzji dotyczących dziecka;

[…]

c) ułatwienia komunikacji między sądami, zwłaszcza dla stosowania art. 11 ust. 6 i 7 oraz art. 15;

[…]".

Ustawodawstwo krajowe

12 Zgodnie z art. 15 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej [sosiaalihuoltolaki (710/1982), zwanej dalej „ustawą 710/1982")], w wersji obowiązującej w momencie wystąpienia okoliczności faktycznych w postępowaniu przed sądem krajowym, w przypadkach niecierpiących zwłoki lub innych wymagających tego okolicznościach gmina zarządza umieszczenie dziecka w placówce opiekuńczej oraz inne formy pomocy społecznej również względem osób, które przebywają na terenie gminy, ale w niej nie zamieszkują.

13 Zgodnie z art. 16 ustawy o ochronie małoletnich [lastensuojelulaki (683/1983), zwanej dalej „ustawą 683/1983")], w wersji obowiązującej w momencie wystąpienia okoliczności faktycznych w postępowaniu przed sądem krajowym, gminna komisja ds. opieki społecznej powinna bezzwłocznie zastosować środki opieki, jeżeli warunki, w których dziecko albo małoletni dorasta, zagrażają jego zdrowiu lub korzystnemu rozwojowi lub jeżeli w obecnych warunkach nie jest mu zapewniona ochrona zdrowia lub rozwoju.

Postępowanie przed sądem krajowym i pytania prejudycjalne

14 W grudniu 2001 r. dzieci C, D i E wraz z matką A i ojczymem F zamieszkali w Szwecji. Wcześniej D i E były objęte opieką miasta X w Finlandii. Powodem, dla którego dzieci zostały objęte opieką, która została później uchylona, był fakt używania przemocy przez ojczyma. Latem 2005 r. rodzina wyjechała ze Szwecji i pojechała na wakacje do Finlandii, zamieszkując w przyczepie kempingowej na rozmaitych kempingach w Finlandii. Dzieci nie uczęszczały do szkoły. W dniu 30 października 2005 r. rodzice wystąpili do organu opieki społecznej w mieście Y (Finlandia) o przyznanie im mieszkania socjalnego.

15 Decyzją komisji ds. opieki społecznej z dnia 16 listopada 2005 r., wydaną na podstawie ustawy 683/1983, dzieci C, D i E zostały objęte w Finlandii opieką ze skutkiem natychmiastowym i zostały umieszczone w rodzinnym domu dziecka, ponieważ zostały pozostawione bez opieki.

16 A i F wnieśli o uchylenie decyzji o natychmiastowym objęciu dzieci opieką.

17 Decyzjami z dnia 15 grudnia 2005 r. komisja ds. opieki społecznej oddaliła wniesione odwołanie i na podstawie art. 16 ustawy 683/1983 zarządziła objęcie C, D i E swoją opieką i umieszczenie ich w rodzinnym domu dziecka.

18 A wniosła więc skargę do Kuopion hallinto-oikeus (sądu administracyjnego), żądając uchylenia tych decyzji i ponownego oddania dzieci pod jej opiekę. A sprecyzowała, że w czasie jej pobytu w Szwecji z F w połowie listopada 2005 r. dzieci jej zostały w Finlandii z siostrą ojczyma. Orzeczeniem z dnia 25 października 2005 r. sąd ten oddalił skargę i tym samym zatwierdził zaskarżone decyzje. W uzasadnieniu swojej decyzji Sąd ten podkreślił, że zgodnie z art. 15 ust. 1 ustawy 710/1982 komisja ds. opieki społecznej działała w ramach swoich właściwości. Sąd ten dodał, że warunki, w których żyły dzieci, stanowiły poważne zagrożenie dla ich stanu psychicznego, zdrowia oraz rozwoju. Objęcie tych dzieci opieką i umieszczenie ich poza rodziną umożliwiło zapewnienie im niezbędnej opieki psychiatrycznej, stworzenie możliwości uczęszczania do szkoły oraz stworzenie bezpiecznego i stabilnego środowiska dla ich rozwoju.

19 A odwołała się od tej decyzji do Korkein hallinto-oikeus (najwyższego sądu administracyjnego), powołując się na brak właściwości organów fińskich. W tym względzie A poinformowała, że dzieci C, D i E od dnia 2 sierpnia 2007 r. posiadają status obywateli szwedzkich i od długiego czasu zwykle zamieszkują w Szwecji. Spór należy zatem do zakresu kompetencji sądów szwedzkich.

20 Korkein hallinto-oikeus, uznawszy, że wykładnia rozporządzenia jest niezbędna dla rozstrzygnięcia sporu przed nim zawisłego, zawiesił postępowanie i zwrócił się do Trybunału Sprawiedliwości z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1 a) Czy rozporządzenie […] stosuje się do wszystkich części orzeczenia, jak to stanowiące przedmiot niniejszego postępowania, jeżeli stanowi ono publiczno-prawny środek ochrony dziecka i zostało wydane w formie jednego tylko orzeczenia o natychmiastowym objęciu dziecka opieką i umieszczeniu go w celu sprawowania opieki poza jego rodziną?

b) Czy też w świetle art. 1 ust. 2 lit. d) rozporządzenia nr 2201/2003 rozporządzenie to stosuje się jedynie do części tego orzeczenia, która dotyczy umieszczenia dziecka poza jego rodziną?

2) W jaki sposób należy [w prawie wspólnotowym] interpretować pojęcie „zwykłe miejsce zamieszkania" [„miejsce stałego pobytu"] w rozumieniu art. 8 ust. 1 i związanego z nim art. 13 ust. 1 rozporządzenia, w szczególności przy uwzględnieniu sytuacji, w której dziecko zwykle zamieszkuje w jednym państwie członkowskim, ale przebywa w innym państwie członkowskim i prowadzi w nim wędrowny tryb życia?

3 a) Zakładając, że w tym ostatnim państwie dziecko nie ma zwykłego miejsca zamieszkania [miejsca stałego pobytu], jakie są przesłanki zastosowania jednak w tym państwie członkowskim pilnego zabezpieczającego środka ochronnego (w postaci objęcia opieką) na podstawie art. 20 ust. 1 rozporządzenia?

b) Czy środkiem zabezpieczającym w rozumieniu art. 20 ust. 1 rozporządzenia jest tylko taki środek, który może zostać zastosowany na podstawie prawa krajowego, i czy treść przepisów prawa krajowego dotyczących tego środka jest wiążąca w przypadku stosowania tego artykułu?

c) Czy po zastosowaniu zabezpieczającego środka ochronnego sprawę należy z urzędu przekazać sądowi właściwego państwa członkowskiego?

4) W przypadku całkowitego braku właściwości sądu danego państwa członkowskiego, czy sprawę należy odrzucić jako niedopuszczalną, czy też przekazać ją sądowi innego państwa członkowskiego?".

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania pierwszego

21 Celem tego pytania jest w istocie ustalenie, czy art. 1 ust. 1 rozporządzenia należy interpretować w ten sposób, że po pierwsze ma ono zastosowanie do decyzji w formie jednego tylko orzeczenia o natychmiastowym objęciu dziecka opieką i umieszczeniu go poza jego rodziną i po drugie, że decyzja ta jest objęta zakresem znaczeniowym pojęcia „sprawy cywilne" w rozumieniu tego przepisu, jeżeli stanowi ona publicznoprawny środek ochrony dziecka.

22 Pytanie to, identycznie uzasadnione i identycznie sformułowane, przedłożył Trybunałowi ten sam sąd krajowy w sprawie C-435/06, która zakończyła się wydaniem przez Trybunał wyroku z dnia 27 listopada 2007 r., Zb.Orz. s. I-10141. W tych okolicznościach na pytanie z niniejszego wyroku należy udzielić takiej samej odpowiedzi jak na pytanie pierwsze w wyżej wymienionym wyroku w sprawie C.

23 Bowiem zgodnie z art. 2 pkt 7 tego rozporządzenia odpowiedzialność rodzicielska obejmuje wszystkie prawa i obowiązki odnoszące się do osoby i majątku dziecka przysługujące osobie fizycznej lub prawnej na mocy orzeczenia sądowego, z mocy prawa lub umowy mającej skutek prawny.

24 Zgodnie z art. 1 ust. 2 lit. d) rozporządzenia umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej bądź w placówce opiekuńczej należy do spraw objętych zakresem odpowiedzialności rodzicielskiej.

25 Ponadto z motywu 5 tego rozporządzenia wynika, że w celu zapewnienia równości wszystkich dzieci rozporządzenie to obejmuje wszystkie decyzje w sprawie odpowiedzialności rodzicielskiej, wraz ze środkami ochrony dziecka.

26 Otóż ze względu na swój charakter orzeczenie o objęciu dziecka opieką, takie jak to, które zostało wydane w postępowaniu przed sądem krajowym, wpisuje się w ramy środka publicznoprawnego, którego celem jest zaspokojenie potrzeb małoletnich w dziedzinie ochrony i pomocy.

27 Pojęcie „sprawy cywilne” należy zatem interpretować w ten sposób, że może ono obejmować również środki, które z punktu widzenia prawa państwa członkowskiego należą do instrumentów prawa publicznego.

28 Wykładnia ta znajduje dodatkowo potwierdzenie w motywie 10 rozporządzenia, zgodnie z którym rozporządzenie to nie ma zastosowania „do spraw odnoszących się do środków publicznych o charakterze ogólnym w sprawach edukacji lub zdrowia”. Wyłączenie to potwierdza, że prawodawca wspólnotowy nie zamierzał wyłączyć z zakresu zastosowania tego rozporządzenia wszystkich środków o charakterze publicznoprawnym.

29 Dlatego też na pytanie pierwsze należy odpowiedzieć, że art. 1 ust. 1 rozporządzenia należy interpretować w ten sposób, że zakresem znaczeniowym pojęcia „sprawy cywilne” w rozumieniu tego przepisu objęte jest orzeczenie o natychmiastowym objęciu dziecka opieką i umieszczeniu go poza jego rodziną, jeżeli orzeczenie to stanowi publicznoprawny środek ochrony dziecka.

W przedmiocie pytania drugiego

30 Za pomocą pytania drugiego sąd odsyłający dąży do ustalenia, jaką wykładnię należy nadać pojęciu „miejsce stałego pobytu” w rozumieniu art. 8 ust. 1 rozporządzenia w szczególności w sytuacji, w której dziecko zwykle zamieszkuje w jednym państwie członkowskim, ale przebywa w innym państwie członkowskim i prowadzi w nim wędrowny tryb życia.

31 Artykuł 8 ust. 1 rozporządzenia zawiera zasadę, zgodnie z którą właściwość sądów państwa członkowskiego do orzekania w sprawach odnoszących się do odpowiedzialności rodzicielskiej ustala się na podstawie miejsca, w którym znajduje się miejsce stałego pobytu dziecka w czasie, w którym zostało wytoczone powództwo, jednakże treść tego pojęcia nie została zdefiniowana.

32 Zgodnie z art. 13 ust. 1 rozporządzenia, jeżeli nie można ustalić miejsca stałego pobytu dziecka, właściwe do orzekania są wtedy sądy państwa członkowskiego, w którym dziecko jest obecne.

33 Jednak sama fizyczna obecność dziecka w państwie członkowskim jako kryterium stosowania podstawy jurysdykcji pomocniczej względem jurysdykcji ustanowionej przez art. 8 rozporządzenia nie wystarcza dla ustanowienia miejsca stałego pobytu dziecka.

34 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem zarówno względy jednolitego stosowania prawa wspólnotowego, jak i zasady równości wskazują na to, że treści przepisu prawa wspólnotowego, który nie zawiera wyraźnego odesłania do prawa państw członkowskich dla określenia jego znaczenia i zakresu, należy zwykle nadać w całej Wspólnocie Europejskiej autonomiczną i jednolitą wykładnię, którą należy ustalić, uwzględniając kontekst przepisu i cel danego uregulowania (zob. w szczególności wyroki: z dnia 18 stycznia 1984 r. w sprawie 327/82 Ekro, Rec. s. 107, pkt 11; z dnia 6 marca 2008 r. w sprawie C-98/07 Nordania Finans i BG Factoring, Zb.Orz. s. I-1281, pkt 17).

35 Ponieważ art. 8 ust. 1 rozporządzenia nie zawiera wyraźnego odesłania do prawa państw członkowskich w celu ustalenia znaczenia pojęcia „miejsce stałego pobytu", ustalenia tego należy dokonać, uwzględniając kontekst tego przepisu i cel rozporządzenia, w szczególności wynikający z motywu dwunastego, zgodnie z którym zawarte w nim podstawy jurysdykcji kształtowane są w świetle najlepszych interesów dziecka, w szczególności na podstawie kryterium bliskości.

36 Orzecznictwa Trybunału dotyczącego pojęcia „zwykłe miejsce zamieszkania" w innych dziedzinach prawa Unii Europejskiej (zob. w szczególności wyroki: z dnia 15 września

1994 r. w sprawie C-452/93 P Magdalena Fernández przeciwko Komisji, Rec. s. I-4295, pkt 22; z dnia 11 listopada 2004 r. C-372/02 Adanez-Vega, Zb.Orz. s. I-10761, pkt 37; z dnia 17 lipca 2008 r. w sprawie C-66/08 Kozłowski, Zb.Orz. s. I-6041) nie można stosować bezpośrednio w ramach oceny miejsca stałego pobytu dzieci w rozumieniu art. 8 ust. 1 rozporządzenia.

37 Miejsce stałego pobytu dziecka w rozumieniu art. 8 ust. 1 rozporządzenia należy ustalić na podstawie całokształtu okoliczności faktycznych charakterystycznych dla danego przypadku.

38 Poza fizyczną obecnością dziecka na terytorium państwa członkowskiego należy uwzględnić inne czynniki, które powinny wykazać, że obecność ta nie ma w żadnym razie charakteru tymczasowego lub okazjonalnego i że pobyt dziecka wskazuje na pewną integrację w środowisku społecznym i rodzinnym w tym państwie.

39 Należy w szczególności wziąć pod uwagę trwałość, zgodność z prawem, warunki oraz motywy pobytu i przenosin rodziny do danego państwa członkowskiego, obywatelstwo dziecka, miejsce i warunki uczęszczania do szkoły, znajomość języków, a także więzi rodzinne i społeczne dziecka w tym państwie członkowskim.

40 Jak rzecznik generalna podniosła w pkt 44 swojej opinii, zamiar osiedlenia się rodziców wraz z dzieckiem w innym państwie członkowskim manifestujący się w pewnych oznakach zewnętrznych, jak zakup lub najem mieszkania w państwie przyjmującym, może stanowić wskazówkę co do zmiany miejsca stałego pobytu. Podobną wskazówkę może stanowić złożenie wniosku do właściwych organów tego państwa w celu otrzymania mieszkania socjalnego.

41 Z kolei okoliczność, że dzieci przebywają w państwie członkowskim, w którym przez krótki okres czasu prowadzą wędrowny tryb życia, może stanowić wskazówkę co do tego, że ich stałe miejsce pobytu nie znajduje się w tym państwie.

42 To w świetle kryteriów przedstawionych w pkt 38–41 niniejszego wyroku i w oparciu o całościową ocenę do sądu krajowego należy ustalenie miejsca stałego pobytu dzieci.

43 Nie można jednak wykluczyć, że po przeprowadzeniu takiej oceny, ustalenie, w którym państwie członkowskim dziecko posiada miejsce stałego pobytu, okaże się niemożliwe. W takich wyjątkowych okolicznościach i w sytuacji gdy nie ma zastosowania art. 12 rozporządzenia dotyczący jurysdykcji sądów krajowych w sprawach odnoszących się do odpowiedzialności rodzicielskiej w związku z rozpatrzeniem powództwa o rozwód, separację lub unieważnienie małżeństwa, sądy krajowe państwa członkowskiego, w którym dziecko jest obecne, uzyskują jurysdykcję do rozstrzygnięcia sporu co do istoty na podstawie art. 13 ust. 1 rozporządzenia.

44 W konsekwencji na pytanie drugie należy odpowiedzieć, że pojęcie „stałe miejsce pobytu" w rozumieniu art. 8 ust. 1 rozporządzenia należy interpretować w taki sposób, że miejsce stałego pobytu znajduje się tam, gdzie dziecko wykazuje pewną integrację ze środowiskiem społecznym i rodzinnym. Należy w szczególności wziąć pod uwagę trwałość, zgodność z prawem, warunki oraz motywy pobytu i przenosin rodziny do danego państwa członkowskiego, obywatelstwo dziecka, miejsce i warunki uczęszczania do szkoły, znajomość języków, a także więzi rodzinne i społeczne dziecka w tym państwie członkowskim. Do sądu krajowego należy ustalenie miejsca stałego pobytu dziecka w oparciu o wszystkie istotne okoliczności faktyczne danego przypadku.

W przedmiocie pytania trzeciego

45 Za pomocą pytania trzeciego sąd krajowy dąży po pierwsze do ustalenia, jakie są przesłanki zastosowania zabezpieczającego środka ochronnego w postaci objęcia opieką na podstawie art. 20 ust. 1 rozporządzenia. Po drugie sąd ten zastanawia się, czy taki środek może zostać zastosowany na podstawie prawa krajowego i czy treść przepisów prawa krajowego dotyczących tego środka jest wiążąca. Po trzecie sąd ten zwraca się z pytaniem, czy po zastosowaniu zabezpieczającego środka ochronnego sprawę należy z urzędu przekazać sądowi innego państwa członkowskiego.

46 Na podstawie art. 20 ust. 1 rozporządzenia w pilnych przypadkach, przepisy tego rozporządzenia nie stanowią przeszkody dla sądów państw członkowskich w stosowaniu środków tymczasowych, łącznie ze środkami zabezpieczającymi, względem osób lub majątku znajdujących się w tym państwie, przewidzianych prawem tego państwa, nawet jeśli sąd innego państwa członkowskiego jest, na mocy niniejszego rozporządzenia, sądem właściwym do rozstrzygnięcia co do istoty sprawy.

47 Z samego brzmienia tego przepisu wynika, że zastosowanie środków należących do zakresu opieki rodzicielskiej przez sądy państw członkowskich, które nie są właściwe do rozstrzygania co do istoty sprawy, jest uzależnione od kumulatywnego spełnienia trzech warunków:

— stosowane środki powinny być pilne,

— powinny być stosowane względem osób lub majątku znajdujących się w państwie członkowskim, w którym ma siedzibę sąd rozstrzygający daną sprawę,

— powinny mieć charakter tymczasowy.

48 Środki te stosowane są względem dzieci, które mając miejsce stałego pobytu w jednym państwie członkowskim, przebywają tymczasowo lub okazjonalnie w drugim państwie członkowskim i znajdują się w sytuacji, która może poważnie zaszkodzić w szczególności ich zdrowiu lub rozwojowi, co uzasadnia natychmiastowe zastosowanie środków ochronnych. Charakter tymczasowy tych środków wynika z faktu, że w rozumieniu art. 20 ust. 2 tego rozporządzenia przestają one obowiązywać, jeżeli sąd państwa członkowskiego, właściwy do rozstrzygnięcia sprawy co do istoty, podjął odpowiednie środki.

49 Rozporządzenie nie zawiera przepisów materialnych dotyczących rodzaju środków pilnych, które należy stosować.

50 Artykuł 20 ust. 1 rozporządzenia stanowi, że środki tymczasowe lub zabezpieczające, które są stosowane przez sądy danego państwa członkowskiego w trybie pilnym, stanowią środki „przewidziane prawem tego państwa".

51 W tym kontekście do ustawodawcy krajowego należy wskazanie środków, które organy krajowe powinny zastosować w celu ochrony nadrzędnych interesów dziecka, i ustanowienie zasad proceduralnych służących ich wykonaniu.

52 Ponieważ środki te przyjmowane są na podstawie przepisów prawa krajowego, to ich wiążący charakter powinien także wynikać z danego prawa krajowego.

53 Pozostaje sprawdzić, czy po zastosowaniu zabezpieczającego środka ochronnego sprawę należy z urzędu przekazać właściwemu sądowi innego państwa członkowskiego.

54 Zgodnie z art. 15 ust. 1 lit. b) rozporządzenia, jeżeli sądy państwa członkowskiego, właściwe do rozstrzygnięcia co do istoty, uznają, że sąd innego państwa członkowskiego, z którym dziecko posiada szczególny związek, będzie lepiej umiejscowiony do rozpatrzenia sprawy, mogą zażądać od sądu tego państwa przejęcia właściwości.

55 W odniesieniu do przepisów dotyczących jurysdykcji w sprawach z zakresu odpowiedzialności rodzicielskiej, wspomniany art. 15 jako jedyny przewiduje możliwość wystąpienia do sądu innego państwa członkowskiego o przejęcie przez ten sąd właściwości.

56 Rozporządzenie nie nakłada na sądy krajowe, które zastosowały środki tymczasowe lub zabezpieczające, obowiązku przekazania sprawy sądowi innego państwa członkowskiego po wykonaniu tych środków.

57 Odmiennie przedstawia się kwestia, czy sądy krajowe, które zastosowały środek tymczasowy lub zabezpieczający, powinny o tym poinformować właściwe sądy innego państwa członkowskiego.

58 Tak, jak zostało wskazane w ww. pkt 48 niniejszego wyroku, zgodnie z art. 20 ust. 2 rozporządzenia środki tymczasowe lub zabezpieczające przestają obowiązywać, jeżeli sąd państwa członkowskiego, właściwy do rozstrzygnięcia sprawy co do istoty, podjął odpowiednie środki.

59 Zważywszy na to, że środki tymczasowe lub zabezpieczające mają charakter przejściowy, okoliczności związane z rozwojem fizycznym, psychicznym i intelektualnym dziecka mogą sprawić, że wcześniejsza interwencja właściwego sądu okaże się konieczna celem zastosowania ostatecznych środków.

60 Oceny konieczności i pilnego charakteru środków ostatecznych należy dokonać, uwzględniając sytuację dziecka, jej możliwy do przewidzenia rozwój i skuteczność zastosowanych środków tymczasowych lub zabezpieczających.

61 W tym kontekście ochrona nadrzędnego interesu dziecka może wymagać, żeby sąd krajowy, który zastosował środki tymczasowe lub zabezpieczające, poinformował o tym bezpośrednio lub za pośrednictwem organu centralnego wyznaczonego na podstawie art. 53 rozporządzenia właściwy sąd innego państwa członkowskiego.

62 Współpraca w przypadkach charakterystycznych dla spraw z zakresu odpowiedzialności rodzicielskiej przewidziana została w art. 55 rozporządzenia i obejmuje w szczególności zbieranie i wymianę informacji dotyczących sytuacji dziecka, trwających w jego sprawie postępowań i wydanych orzeczeń dotyczących tego dziecka.

63 Artykuł 55 lit. c) rozporządzenia dotyczy komunikacji pomiędzy sądami dla celów stosowania tego rozporządzenia.

64 Z tego wynika, że w zakresie, w jakim wymaga tego nadrzędny interes dziecka, sąd krajowy, który zastosował środki tymczasowe lub zabezpieczające, powinien o nich poinformować — bezpośrednio lub za pośrednictwem organu centralnego wyznaczonego na podstawie art. 53 rozporządzenia — właściwy sąd innego państwa członkowskiego.

65 W świetle powyższych rozważań na pytanie trzecie należy odpowiedzieć w taki sposób, że zabezpieczający środek ochronny, taki jak objęcie dziecka ochroną, może zostać zastosowany przez sąd krajowy zgodnie z art. 20 rozporządzenia, gdy spełnione zostały następujące warunki:

— środek ten jest pilny,

— jest stosowany względem osób znajdujących się w danym państwie członkowskim i

— ma on charakter tymczasowy.

Sposób wykonania tego środka, jak również jego moc wiążąca są określane zgodnie z prawem krajowym. Po zastosowaniu środka zabezpieczającego, sąd krajowy nie jest zobowiązany do przekazania sprawy właściwemu sądowi innego państwa członkowskiego. Jednak w zakresie, w jakim ochrona nadrzędnego interesu dziecka tego wymaga, sąd krajowy, który zastosował środki tymczasowe lub zabezpieczające, powinien poinformować o tym — bezpośrednio lub za pośrednictwem organu centralnego wyznaczonego na podstawie art. 53 rozporządzenia — właściwy sąd innego państwa członkowskiego.

W przedmiocie pytania czwartego

66 Za pomocą tego pytania sąd odsyłający dąży zasadniczo do ustalenia, czy w przypadku całkowitego braku właściwości sądu danego państwa członkowskiego powinien stwierdzić on brak swojej właściwości, czy też przekazać sprawę sądowi innego państwa członkowskiego.

67 Zgodnie z art. 17 rozporządzenia, „[j]eśli wytoczono powództwo przed sądem państwa członkowskiego w sprawie, w której sąd ten nie jest właściwy na mocy niniejszego rozporządzenia i w której właściwy jest sąd innego państwa członkowskiego na mocy niniejszego rozporządzenia, sąd ten stwierdza z urzędu brak swojej właściwości".

68 Tak, jak zostało stwierdzone w pkt 55 niniejszego wyroku, w odniesieniu do przepisów dotyczących jurysdykcji w sprawach z zakresu odpowiedzialności rodzicielskiej, wspomniany art. 15 jako jedyny przewiduje możliwość wystąpienia do sądu innego państwa członkowskiego o przejęcie przez ten sąd właściwości.

69 W przypadku gdy sąd danego państwa członkowskiego stwierdzi z urzędu brak swojej właściwości, rozporządzenie nie przewiduje przekazania sprawy do sądu innego państwa członkowskiego.

70 Jednakże z tych samych przyczyn, które zostały przytoczone w pkt 59–63 niniejszego wyroku i w zakresie, w jakim wymaga tego nadrzędny interes dziecka, sąd krajowy, który z urzędu stwierdził brak swojej właściwości, powinien o tym poinformować — bezpośrednio lub za pośrednictwem organu centralnego wyznaczonego na podstawie art. 53 rozporządzenia — właściwy sąd innego państwa członkowskiego.

71 Na pytanie czwarte należy zatem odpowiedzieć w taki sposób, że jeżeli sąd danego państwa członkowskiego nie jest właściwy, powinien on stwierdzić brak swojej właściwości, przy czym nie jest on zobowiązany do przekazania sprawy innemu sądowi. Jednakże w zakresie, w jakim wymaga tego nadrzędny interes dziecka, sąd krajowy, który z urzędu stwierdził brak swojej właściwości, powinien o tym poinformować — bezpośrednio lub za pośrednictwem organu centralnego wyznaczonego na podstawie art. 53 rozporządzenia — właściwy sąd innego państwa członkowskiego.

W przedmiocie kosztów

72 Dla stron postępowania przed sądem krajowym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed tym sądem, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż poniesione przez strony postępowania przed sądem krajowym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (trzecia izba) orzeka, co następuje:

1) **Artykuł 1 ust. 1 rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczącego jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1347/2000 należy interpretować w ten sposób, że zakresem znaczeniowym pojęcia „sprawy cywilne" w rozumieniu tego przepisu objęte jest orzeczenie o natychmiastowym objęciu dziecka opieką i umieszczeniu go poza jego rodziną, jeżeli orzeczenie to stanowi publicznoprawny środek ochrony dziecka.**

2) **Pojęcie „stałe miejsce pobytu" w rozumieniu art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 2201/2003 należy interpretować w taki sposób, że miejsce stałego pobytu znajduje się tam, gdzie dziecko wykazuje pewną integrację ze środowiskiem społecznym i rodzinnym. Należy w szczególności wziąć pod uwagę trwałość, zgodność z prawem, warunki oraz motywy pobytu i przenosin rodziny do**

danego państwa członkowskiego, obywatelstwo dziecka, miejsce i warunki uczęszczania do szkoły, znajomość języków, a także więzi rodzinne i społeczne dziecka w tym państwie członkowskim. Do sądu krajowego należy ustalenie miejsca stałego pobytu dziecka w oparciu o wszystkie istotne okoliczności faktyczne danego przypadku.

3) Zabezpieczający środek ochronny, taki jak objęcie dziecka ochroną, może zostać zastosowany przez sąd krajowy zgodnie z art. 20 rozporządzenia 2201/2003, gdy spełnione zostały następujące warunki:

— środek ten jest pilny,

— jest stosowany względem osób znajdujących się w danym państwie członkowskim i

— ma on charakter tymczasowy.

Sposób wykonania tego środka, a także jego moc wiążąca są określane zgodnie z prawem krajowym. Po zastosowaniu środka zabezpieczającego sąd krajowy nie jest zobowiązany do przekazania sprawy właściwemu sądowi innego państwa członkowskiego. Jednak w zakresie, w jakim ochrona nadrzędnego interesu dziecka tego wymaga, sąd krajowy, który zastosował środki tymczasowe lub zabezpieczające powinien poinformować o tym — bezpo-

średnio lub za pośrednictwem organu centralnego wyznaczonego na podstawie art. 53 rozporządzenia 2201/2003 — właściwy sąd innego państwa członkowskiego.

4) Jeżeli sąd danego państwa członkowskiego nie jest właściwy, powinien on stwierdzić brak swojej właściwości, przy czym nie jest on zobowiązany do przekazania sprawy innemu sądowi. Jednakże w zakresie, w jakim wymaga tego nadrzędny interes dziecka, sąd krajowy, który z urzędu stwierdził brak swojej właściwości, powinien o tym poinformować — bezpośrednio lub za pośrednictwem organu centralnego wyznaczonego na podstawie art. 53 rozporządzenia nr 2201/2003 — właściwy sąd innego państwa członkowskiego.

Podpisy